

بررسی عوامل جذب دانشجویان به نماز و ارائه مدلی کاربردی در دانشگاه‌ها

رضا عباسی بختیاری^۱، حجت الاسلام و المسلمین امیر کاظمی^۲، دکتر سیامک باقریان^۳

۱، ۲ و ۳. دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تبران، اصفهان، ایران

(reza.abbasi.bakhtiari@gmail.com)

چکیده:

انسان تا آخرین لحظات زندگی به فیض بخشی از سوی مبدأ پیدایش خویش نیازمند است و این مقصود جز از راه ارتباط با آفریدگار متعال حاصل نخواهد شد و بهترین راه ارتباط با او نماز است. به نظر می‌رسد که اقامه نماز واقعی در جامعه و دانشگاه از یک سو سبب ساز معنویت، رشد و پیشرفت انسان‌ها و از دیگر سو عامل ارتقاء سلامت و حیات متعال جامعه انسانی و دانشگاهی کشور و باز دارنده از تباهی‌ها و زشتی‌ها است و می‌تواند زمینه تحقق اهداف والای حاکمیت اسلامی در دانشگاه‌ها را فراهم سازد. راه‌های جذب جوانان به نماز و آگاه کردن آن‌ها از فلسفه، ارزش و اهمیت آن، بسیار متنوع و متناسب با شرایط فردی و اجتماعی جوانان است. در این مسیر آگاه نمودن جوانانی که در محیط‌های دانشگاهی مشغول هستند بسیار حساس‌تر و ظریف‌تر به نظر می‌رسد. آنچه پژوهش حاضر دنبال می‌کند این است که در مجموع پژوهش‌های گوناگون چه عواملی را به طور معنادار در جذب هر چه بیشتر دانشجویان به فریضه نماز در دانشگاه‌ها مؤثر می‌داند. در این پژوهش محقق تلاش نموده با مطالعه و بررسی پژوهش‌های توصیفی و منابع دست اول عوامل جذب دانشجویان به نماز را مورد مطالعه قرار دهد. هدف از این پژوهش، بررسی عوامل جذب و مشارکت دانشجویان در نماز، و ارائه پیشنهاداتی در راستای تقویت حضور دانشجویان به نماز و مراسم‌های فرهنگی دانشگاه است. در این تحقیق برای بررسی عوامل تأثیر گذار بر جذب و مشارکت دانشجویان به نماز علاوه بر استفاده از روش فرا تحلیلی توصیفی از روش اسنادی و تجزیه و تحلیل منابع کتابخانه‌ای داخلی و خارجی و همچنین از منابع موجود در فضای مجازی بهره برده شده است. در پایان مدلی کاربردی برای جذب بهتر دانشجویان به فریضه نماز در محیط‌های آموزشی و فرهنگی پیشنهاد می‌شود.

مقدمه و مبانی نظری:

نماز، نیاز آدمی است. ما گرفتاران زندگی مادی، به دریچه‌ای که هوای پاک آزادی را از عالم معنا به ما برساند و دل را از آلودگی و بی‌خبری برهاند نیازمندیم. اگر نماز را آن گونه که هست بشناسیم، خدا را بر این هدیه بزرگ که پیامبرانش به ما عطا کرده‌اند، هزاران بار سپاس خواهیم گفت. انسان در زندگی این جهان با توجه به عوامل متعدد غفلت‌زا به یادآوری و تذکر نیاز دارد، باید وسیله‌ای او را در فاصله‌های مختلف زمانی به مبدأ هستی توجه دهد، هدف آفرینش را به یادش آورد و از غرق شدن در گرداب غفلت و فراموشی بازدارد. (این وظیفه مهم به عهده نماز است)، (مکارم شیرازی، ج ۱۳، ص: ۱۹۹).

انسان تا آخرین لحظات زندگی به فیض بخشی از سوی مبدأ پیدایش خویش نیازمند است تا قلبش نمیرد و به زندگی روحانی‌اش ادامه دهد و این مقصود جز از راه ارتباط با آفریدگار متعال حاصل نخواهد شد و چنان که خداوند متعال فرموده و در آیات بسیاری از قرآن بر آن تاکید ورزیده بهترین راه ارتباط با او نماز است، از این رو، در نخستین دستورات به حضرت موسی علیه‌السلام آمده است (نماز را به پا دار تا به یاد من باشی)، (طه: ۱۴) یکی از مفسران می‌گوید: این که در این آیه ذکر و یاد خدا را مخصوص نماز بیان نموده بدان سبب است که نماز برترین عملی است که فروتنی و بندگی در آن نمایان می‌شود: و به عبارتی در نماز یاد خداوند تجسم پیدا می‌کند (طباطبایی، ۱۴۱۷ ق، ج: ۱۴: ۱۴۰).

در چندین آیه قرآن مهم‌ترین مسأله پس از شناخت خداوند و ایمان به او برپاداشتن نماز شمرده شده است (بقره: ۳، نساء: ۱۶۲، توبه: ۱۸). امام صادق علیه‌السلام نیز می‌فرماید: پس از شناخت خداوند هیچ عملی نیست که با نماز برابری کند (حسن دیلمی، ج: ۱: ۱۴۵)، برخی از احادیث نیز این موضوع را تاکید کرده‌اند که نماز اساس و پایه اصلی دین و ایمان است، پایه‌ای مرکزی که در وسط خیمه قرار می‌گیرد و اگر برداشته شود خیمه فرو می‌ریزد. (شیخ کلینی، ۱۳۶۲، ج ۳: ۲۶۶).

واژه نماز در لغت به معنی نیایش و دعاست. وجه اشتقاق این واژه را از کلمه (نمیدن) به معنی تعظیم و کرنش و خم شدن در مقابل کسی دانسته‌اند. این واژه در متون ادبی و عرفانی فارسی به معنای انقیاد، تکریم و بزرگداشت، ذکر و رحمت و زیارت نیز به کار رفته است (گوهرین، ۱۳۸۰: ۶۴).

از وظایف قطعی حاکمیت در نظام اسلام آن چنان که از قرآن کریم و آیه (الَّذِينَ إِذَا مَكَانَهُمْ فِي الْأَرْضِ
أَقَامُوا الصَّلَاةَ) (الحج: ۴۱) و فرمان پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به معاذبن جبل و فرمان امیرالمومنین علیه
السلام به محمد بن ابی بکر (وَ اعْلَمُوا أَنَّ كُلَّ شَيْءٍ مِنْ عَمَلِكُمْ تَبِعَ لِصَلَاتِكُمْ)، (نهج البلاغه، ص: ۳۸۵، نامه: ۲۷)
بر می آید، اقامه نماز است.

نماز ذکر خداست و آنکه با ذکر خدا همراه شد. منش و روشش خدا گونه خواهد شد و آن که از یاد
خدا روی برتابید، زندگی سختی را برجان خرید و آخرتش را بر باد داد؛ (وَ مَنْ أُعْرِضَ عَنِ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ
مَعِيشَةً ضَنْكًا وَ نَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى). (طه: ۱۲۴).

پرستش حقیقتی است که در همه موجودات عالم وجود دارد و موجودی در عالم نیست که پرستنده حق
نباشد. این حقیقت که گوشه‌هایی از رموز آن در عالم کشف و شهود برای عالمان راستین پدیدار گشته، در آیه
شریفه ۴۴ سوره اسراء این گونه آورده شده است: «وَ إِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَ لَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ
تَسْبِيحَهُمْ»، «موجودی نیست که تسبیح گوی خداوند سبحان نباشد، لکن تسبیح آن‌ها را متوجه نمی‌شوید». با
دقت در آیات قرآن درمی یابیم که نه تنها هستی تسبیح گوی خداست، بلکه هیچ کسی نیست که از پرتو نور
خدا استفاده نکرده باشد. خداوند فلسفه خلقت انسان را عبادت قرار داده چنانچه فرموده است: «وَ مَا خَلَقْتُ
الْجِنَّ وَ الْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ» (ذاریات/۵۶)؛ «خلق نکردم جن و انس را مگر برای آنکه مرا بندگی کنند». و
جامع‌ترین نوع عبادت که در تمامی ادیان آسمانی وجود داشته، همانا نماز است.

آدمی اگر احساس کرده که در زندگی او خدایی نیست مثل مگس‌های بی حال پاییزی می‌شود که به
محض این که به شیشه می‌خورند بی صدا می‌میرند. روح عبادت در فطرت انسان نهفته است، عبادت
پرورش یک حس اصیل است و روح واصل و حقیقت آن همان دعا و ذکر و نیایش و پرستش است
(مطهری، ۱۳۶۷). الکسیس کارل^۱ درباره دعا و نیایش می‌گوید: هیچ ملتی در تاریخ به سقوط و زوال قطعی
نیفتاده است مگر آنکه از پیش، خود را برای مرگ آماده کرده است. نیایش در همین حال که آرامش را پدید
آورده است در فعالیت‌های مغزی انسان یک نوع شگفتی و انبساط باطنی و گاهی روح قهرمانی و دلاوری را
تحریک می‌کند. رومانوسکی^۲ طی پژوهشی دفاع از اجرای عبادت روزانه در مدارس را نیازی مبرم و ضروری

^۱. A.CarL

^۲. Romanowski

دانسته است و عقیده دارد که در این زمینه درک نظرات کلیسا^۳، دولت و فهم فرهنگی حایز اهمیت است. لی^۴ (۲۰۰۲) اظهار داشته است گروهی که به صورت تیمی با هم عبادت کنند، بهتر در کنار یکدیگر باقی می‌مانند. منظور این است که مسائل معنوی پیوند عمیق‌تر میان افراد ایجاد می‌کند؛ به گونه‌ای که در تسهیل سایر فعالیت‌ها و موفقیت‌های بعدی تأثیرگذار است.

قرآن در سوره طه آیه ۱۲۴ ایمان و توجه به خدا و ارتباط معنوی با مبدأ وجود را عامل رفع نگرانی و اندوه و ترس و آرامش روان می‌داند. قطع ارتباط معنوی با خدا و کناره‌گیری از ذکر و پرستش او را باعث گرفتگی روح و سختی زندگی و معیشت دانسته است. درباره تأثیر دعا، آلفرد تنی سن^۵ شاعر معروف انگلیسی می‌گوید: چه بسیار چیزهایی که با دعا به دست آمده که دنیا خواب آن را هم ندیده است. (عبدی، ۱۳۷۸).

در عصر جدید، انسان‌ها و به خصوص جوانان گرفتار یک بحران روانی شده‌اند، تعبیرات مختلف در قرائت‌های گوناگون همه بیان‌گر این سردرگمی و واقعیات تلخ است. هایدرگر^۶ می‌گوید: انسان به سینه این صحرای طبیعت پرتاب شده است و به هیچ جای دستاویزی ندارد، (همان منبع).

به نظر می‌رسد که اقامه نماز واقعی در جامعه و دانشگاه از یک سو سبب ساز معنویت، رشد و پیشرفت انسان‌ها و از دیگر سو عامل ارتقاء سلامت و حیات متعال جامعه انسانی و دانشگاهی کشور و باز دارنده از تباهی‌ها و زشتی‌ها است و می‌تواند زمینه تحقق اهداف والای حاکمیت اسلامی در دانشگاه‌ها را فراهم سازد. نماز محبوب‌ترین اعمال در پیشگاه ربوبی و آخرین وصیت رسول هدایت است، نماز ستون خیمه دین و قوام شریعت است. به هنگام نماز درب‌های آسمان و بهشت باز شده و دعا مستجاب می‌شود. نماز نردبان آسمان است و کلید فردوس برین، نماز میزان سنجش اعمال و معیار پذیرش افعال است؛ اگر قبول افتد کارهای دیگر نیز پذیرفته می‌شود و گر نه، امور دیگر نیز مقبول نخواهد افتاد.

هم زمان با ورود دانشجویان به محیط دانشگاه علائم جستجوی معنوی و کنکاش دینی در وی ظاهر می‌گردد، جسم و اندام جوان رشد بیشتری می‌کند، عقلش کامل‌تر شده و قدرت فهم و درکش، افزایش

³. Church

⁴. Lee

⁵. Alfered.T.S

⁶. Hiderger

می‌یابد، در همین دوران است که در باورهای دینی خود می‌کاود تا آنان را به مدد عقل و اندیشه، استوار سازد. کار اساسی در دانشگاه‌ها این است که روحیه جوان را به خوبی شناخته و با اندازه‌گیری ظرف اندیشه او، تغذیه معنوی متناسب با آن را به وی ارائه نمایند. نماز واقعی، هرگز صرفاً با انباشت اطلاعات مذهبی محقق نخواهد شد، حفظ و انباشت دانسته‌های مذهبی، انسان را پرورش مذهبی نمی‌دهد و او را به عبادتی که به مبدأ اعلیٰ مرتبط می‌گرداند، رهنمون نمی‌سازد. راه‌های جذب جوانان به نماز و آگاه کردن آن‌ها از فلسفه، ارزش و اهمیت آن، بسیار متنوع و متناسب با شرایط فردی و اجتماعی جوانان است. در این مسیر آگاه نمودن جوانانی که در محیط‌های دانشگاهی مشغول هستند بسیار حساس‌تر و ظریف‌تر به نظر می‌رسد. به دلیل اهمیت نماز لازم است که با استفاده از پژوهش‌هایی که در زمینه عوامل مؤثر در اقامه نماز انجام گرفته است، بررسی و تجزیه و تحلیل دقیقی صورت پذیرد. پژوهش‌ها در این زمینه عوامل متفاوتی را در گرایش و شرکت دانشجویان به نماز جماعت؛ از جمله متغیرهای فردی، خانوادگی، دانشگاهی، گروه همسالان و دوستان، جو و محیط اجتماعی معرفی نموده‌اند.

روش تحقیق:

پژوهش‌های ذکر شده در مقدمه و مبانی نظری نشان داده که تربیت مذهبی و اخلاقی دانشجویان و دانش‌آموزان یکی از نگرانی‌های جوامع بشری است که روز به روز بر اهمیت آن افزوده می‌شود. عبادت به طور عام و برگزاری نماز جماعت در مدارس و دانشگاه‌ها به طور خاص یکی از مصداق‌های توجه به تربیت مذهبی⁷ است که در محیط‌های آموزشی جوامع اسلامی برگزار می‌شود. راه‌های جذب هر چه بیشتر دانش‌آموزان و دانشجویان به این عبادت، موضوع پژوهش‌های زیادی بوده است که نتایج برخی از آن‌ها در قسمت‌های قبل ارائه شد. آنچه پژوهش حاضر دنبال می‌کند این است که در مجموع، پژوهش‌های گوناگون چه عواملی را به طور معنادار در جذب هر چه بیشتر دانشجویان به فریضه نماز در دانشگاه‌ها مؤثر می‌داند؛ روشن شدن پاسخ این سؤال کمک شایان توجهی به همه دست‌اندرکاران به ویژه مسئولان امور تربیتی و دینی دانشگاهی می‌کند تا با توجه به آن‌ها زمینه رونق بخشیدن برگزاری نماز جماعت و مراسم‌های فرهنگی را در دانشگاه‌ها فراهم سازند. در این پژوهش محقق تلاش نموده با مطالعه و بررسی پژوهش‌های توصیفی و منابع دست اول عوامل جذب دانشجویان به نماز را مورد مطالعه قرار دهد. هدف از این پژوهش، بررسی عوامل

7. Religious Education

جذب و مشارکت دانشجویان در نماز و ارائه پیشنهاداتی در راستای تقویت حضور دانشجویان در نماز جماعت و مراسم‌های فرهنگی دانشگاه است. در این تحقیق برای بررسی عوامل تأثیر گذار بر جذب و مشارکت دانشجویان به فریضه مقدس نماز علاوه بر استفاده از روش فرا تحلیلی^۸ توصیفی از روش اسنادی و تجزیه و تحلیل منابع کتابخانه‌ای داخلی و خارجی و همچنین از منابع موجود در فضای مجازی بهره برده خواهد شد. دلاور (۱۳۸۴، ص: ۲۸۹) اظهار می‌دارد: «فرا تحلیل مهارتی است که در آن از روش‌های آماری، کمی و ریاضی، استفاده می‌شود، اصل اساسی این روش عبارت است از ترکیب نتایج متعدد و استخراج نتایج جدید و منسجم و حذف آنچه موجب سوگیری در نتایج نهایی می‌شود». روش فرا تحلیل به پژوهشگر امکان می‌دهد که در مقایسه با انجام پژوهش با یک روش، به شناختی بیشتر از پدیده‌ها برسد، زیرا با ترکیب مطالعات انجام شده نتیجه گیری کلی حاصل می‌شود (شکرکن (۱۳۷۷)، گال (۱۹۹۶)). در پایان مدلی کاربردی برای جذب بهتر دانشجویان به فریضه نماز در محیط‌های آموزشی و فرهنگی پیشنهاد می‌شود.

بحث و نتیجه گیری:

توسعه علمی و پیشرفت تکنولوژی در دنیای امروز موجب شده است که مردم از زندگی متنوع و آسایش بیشتری برخوردار شوند ولی بسیاری از آنان نتوانسته‌اند از نابسامانی‌های رفتاری جلوگیری کنند و به آرامش دست یابند. به عقیده بسیاری از صاحب‌نظران، جهان نیازمند ترسیم برنامه جدیدی است و آن گرایش و تقویت معنویت اصیل در انسان‌هاست. نوجوانان و جوانان در کسب هویت خود به دنبال ایده‌آل‌های فلسفی و مذهبی می‌گردند تا به آرامش دست یابند.

محیط‌های دانشگاهی همراه با خانواده‌ها در کنار تأمین آموزش و آسایش دانشجویان و فرزندان با جذب آنان به سوی نماز و وصل به معبود و سخن گفتن قلبی با خدای قادر و توانا، می‌تواند روح خسته و آشفته آنان را به ساحل امن و آرامش برساند. نماز برترین عبادت است که اگر در محیط‌های دانشگاهی و خانواده‌ها اصل قرار گیرد، اعضای خانواده از بسیاری آسیب‌های احتمالی مصون خواهند ماند.

جوان با گذر از دوران کودکی و نوجوانی به دوره بلوغ جسمانی و عقلانی می‌رسد، در این دوره وی با کاویدن و اندیشیدن در باورهای خویش سعی دارد تا آن‌ها را با اندیشه محک بزند و به این وسیله تعمق بخشد، جوان در این بازنگری سعی دارد تا بار خویش را برای یک سفر طولانی، پر پیچ و خم و در عین

^۸. Meta-analysis

حال لذت بخش ببندد. مکان آموزشی و دانشگاه از دیدگاه اسلام مقدس و ارزشمند است، ترویج و توسعه نماز در بین دانشجویان، کارکنان و اساتید را می‌بایست رسالتی بزرگ بر دوش همگان دانست. با توجه به هجده فرهنگی دشمنان که در این زمان هدف خود را بر تفکرات دانشگاهیان متمرکز نموده‌اند، شناخت بررسی و آسیب شناسی نقاط قوت و ضعف علل تمایل دانشجویان به حضور در نماز و مراسم‌های فرهنگی در دانشگاه‌ها می‌تواند محیط دانشگاه را از بسط تفکرات غیر دینی و اندیشه‌های غربی دور ساخته و به قول حضرت امام خمینی (ره) به کارخانه آدم سازی واقعی تبدیل نماید.

شعبانی (۱۳۷۲، ص ۶) معتقد است اگر در این دوران شور مذهبی نوجوانان به طرز منطقی و صحیحی هدایت شود، می‌توان زیربنای دیانت را در آنان مستحکم ساخت و آنان را از بسیاری از سردرگمی‌ها، حیرت‌ها و انحراف‌ها نجات داد و به آرامش رساند. علی‌رغم فردی بودن این موضوع، نباید نقش سایر عوامل مانند خانواده و اجتماع فراموش شود، چرا که نوع گرایش‌ها و میزان آگاهی‌های فرد نسبت به مسائل به سایر عوامل نیز بستگی دارد. دکتر احمد رضا نصر در مقاله‌ای که بر اساس نتایج پژوهش‌های صورت گرفته در طی سال‌های ۱۳۷۰-۱۳۸۰ در خصوص عوامل موثر بر جذب و شرکت دانش آموزان در نماز و با روش فرا تحلیلی نگاشته است، بیان می‌دارد که از میان عوامل فردی، میزان آشنایی با احکام نماز و همچنین گرایش‌های مذهبی دانش آموزان میانگین وزنی بالاتر داشته است. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که درونی شدن مسائل مذهبی، اعتقادی و ارزش‌های دینی سبب گرایش آنان به نماز جماعت می‌شود و اگر بتوان با روش‌های مناسب ارزش‌ها را درونی ساخت، مسلماً آن‌ها به طور طبیعی و با احساس رضایت قلبی، آن رفتارهای منطبق با ارزش‌ها را خواهند آموخت.

مسلماً در خانواده‌هایی که از شعور مذهبی بالایی برخوردارند، درصد فرزندان نمازخوان و شرکت کننده در نماز جماعت بیشتر است (سیلان اردستانی، ۱۳۷۹)؛ در این خانواده‌ها والدین با برخوردهای منطقی و جذاب خود و تکریم نماز جماعت و پیش‌قدم شدن در آن، فرزندان را به نماز جماعت ترغیب می‌نمایند. خانواده‌ای که فرزندان خود را به خوبی تربیت می‌کند، آن‌ها را در برابر آنچه فطرت را تحت تأثیر عوامل منفی قرار می‌دهد، واکسینه می‌کند و از طریق یادگیری مشاهده‌ای، الگویی تأثیرگذار است. اگر نخستین، نمونه بارز انسان‌های متدین باشند، اثرگذارتر خواهند بود. در هر حال، پدر و مادر نخستین الگوهای فرزندان خود هستند و بسیاری از افراد ممکن است تا پایان عمر نسبت به آنچه در خانواده آموخته‌اند، وفادار بمانند. بنابراین، خانواده نقش اساسی در زمینه تربیت فرزندان ایفا می‌نماید، زیرا نخستین تجربه زندگی فرد در خانواده و در روابط با والدین و سایر فرزندان شکل می‌گیرد. فراهم آوردن فضایی آرام در خانه سبب ایجاد تعادل روحی و

عاطفی در فرزندان می‌شود و سایر فعالیت‌ها را به نحو مثبت و مؤثر تحت تأثیر قرار می‌دهد. حسن بیگلو (۱۳۷۱) تأکید کرده است که همکاری خانه و مدرسه در هدایت مذهبی دانش‌آموزان مؤثر است. در همین راستا، زنگی آبادی (۱۳۷۲) نیز نقش والدین را در جذب فرزندان به نماز حایز اهمیت دانسته است.

از میان عوامل آموزشی و دانشگاهی (انسانی درون مدرسه‌ای) نقش حضور مربی تربیتی در مدارس و مسول امور فرهنگی در دانشگاه پررنگ‌تر از سایر عوامل بوده است. این امر می‌تواند نشان دهنده این موضوع باشد که مربیان تربیتی و مسئولین فرهنگی در حکم چهره شاخص مذهبی در مدرسه و دانشگاه زیر ذره بین نگاه دانش‌آموزان و دانشجویان قرار دارند.

وجود الگوهای شایسته در زندگی، وسیله بسیار مفیدی، برای هدایت و ارشاد بوده و هست و خواهد بود. به همین دلیل پیامبر صلی الله علیه و آله و پیشوایان معصوم مهم‌ترین شاخه هدایت را با عمل خود نشان می‌دادند و لذا هنگامی که سخن از سنت به میان می‌آید، گفته می‌شود سنت عبارت است از «قول» و «فعل» و «تقریر» معصوم، یعنی پیشوایان معصوم سخن و عمل و سکوتشان همه حجت و راهنماست و نیز به همین دلیل است که عصمت در تمام پیامبران و امامان شرط است تا الگوهایی در همه زمینه‌ها باشند، (تفسیر نمونه ج ۲۴، ص ۲۴). شایان ذکر است که، وجود امام جماعت شاداب و عالم و پرهیزکار و خوش برخورد و مأنوس با دانشجویان و جوانان و آشنا به مسائل آنان، عامل بسیار مؤثری برای جذب آن‌ها به سمت نماز و فرهنگ نمازخوانی و جماعت می‌باشد؛ همچنین حضور افراد اثرگذار بر دانشجویان و جوانان مثل اساتید، مسئولین، دوستان خوب و لایق و شرکت آنان در نماز جماعت، می‌تواند عاملی برای جذب دانشجویان به سمت فریضه مقدس نماز باشد.

برقراری ارتباط مناسب و صمیمی مسئولین دانشگاه با دانشجویان و تکریم و شخصیت دادن به آن‌ها می‌تواند بر جذب آنان به اقامه نماز جماعت مؤثر باشد. نقش رئیس دانشگاه در ارزش قائل شدن برای اقامه نماز، برنامه ریزی مناسب و ارائه خدمات لازم، هرگز از چشمان تیزبین دانشجویان پنهان نمی‌ماند و می‌تواند تأثیر بسزایی در ایجاد جاذبه یا دافعه در آن‌ها داشته باشد. اهتمام و جدیت مسئولین دانشگاه از طریق مسئولیت دادن به دانشجویان در فعالیت‌های مختلف آموزشی و فرهنگی گروه‌های گوناگون دانشجویی نیز می‌تواند به عنوان بهترین تشویق در جذب آن‌ها به نماز جماعت تأثیرگذار باشد.

یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهد که نقش عوامل فیزیکی مربوط به نمازخانه دارای میانگین وزنی بالایی بوده و این حاکی از این است که امکانات و محیط فیزیکی نمازخانه دانشگاه در میزان شرکت دانشجویان در نماز جماعت بسیار مؤثر است.

در شرع مقدس اسلام بسیار سفارش شده که نماز را در مسجد^۹ بخوانند و بهتر از همه مسجدها مسجد الحرام است و بعد از آن مسجد پیغمبر صلی الله علیه و آله و بعد مسجد کوفه و بعد از آن مسجد بیت المقدس و بعد از آن، مسجد جامع شهر و بعد از آن مسجد محله و بعد از مسجد محله، مسجد بازار است، (امام خمینی، توضیح المسائل) (رساله احکام) مسأله ۸۹۳، ص ۱۴۵). عواملی که در کیفیت محیط فیزیکی دخیل است، عبارتند از: پاکیزگی، آراستگی و جذابیت مکان اقامه نماز، وسعت و بزرگی مکان اقامه نماز، کمیت و کیفیت فرش‌ها و موکت‌ها، کیفیت صدا در محل برگزاری نماز، وضعیت تبلیغات اعم از پوستر، تراکت، پلاکارد و غیره، وضعیت نور و رنگ نمازخانه، وجود مهر و جانماز کافی، معطر و خوشبو بودن محل اقامه نماز، وضعیت جاکفشی نمازخانه، به اندازه کافی بودن سرویس‌های بهداشتی و دست‌شویی، وجود وسایل سرمازا و گرمازا در نمازخانه.

وضعیت اعتقادی دوستان نیز از جمله عواملی است که تحت عنوان نقش گروه همسالان همواره در مباحث روان شناختی مطرح بوده است. بهره مندی دانش آموزان از دوستان نمازخوان و معتقد به مسائل مذهبی و عدم هم‌نشینی با دوستان ناباب از اهمیت خاصی برخوردار است. در این زمینه زنگی آبادی (۱۳۷۲) و مسعودی فر (۱۳۷۵) به این نتیجه رسیده‌اند که پایبند بودن دوستان به اعتقادات مذهبی، مشوق بسیار خوبی برای دعوت دانش آموزان به نماز جماعت و اعتقادات مذهبی است.

میان عوامل اجتماعی، تبلیغات رسانه‌های گروهی، تأثیر قابل توجهی دارد که ضرورت دارد این امر مورد توجه مسئولان جامعه قرار گیرد. نتایج پژوهش‌های انجام شده توسط سییلان اردستانی (۱۳۷۹)، شعبانی (۱۳۷۲) و فرشی (۱۳۷۹) نیز مؤید نقش تبلیغات و برنامه‌های رسانه‌های گروهی در زمینه اقامه نماز جماعت است.

رادیو و تلویزیون و مطبوعات و سایر رسانه‌های مختلف، نقش مهمی در پیام رسانی و انتقال داده‌های معنوی و جذب گروه‌های مختلف و به ویژه دانشجویان به سمت نماز می‌توانند داشته باشند، و فرهنگ نماز و فلسفه آن و آثار و روح نماز را در ضمیر وجودی جوانان به نحو زیبا ترسیم نموده و علاقه‌مندی به آن را مضاعف نمایند.

نتایج این پژوهش می‌تواند مورد بهره‌گیری برنامه‌ریزان مذهبی، فرهنگی و اجتماعی کشور و به ویژه مسئولان دانشگاه، آموزش و پرورش، مدیران، مربیان و اساتید قرار گیرد. همچنین، تحلیل نتایج می‌تواند زمینه لازم را برای رونق بخشیدن هرچه بیشتر به نماز جماعت در مدارس و دانشگاه‌ها فراهم نماید.

^۹. Mosque

مدلی پیشنهادی بر خاسته از تحقیق برای جذب بیشتر و بهتر دانشجویان به نماز در دانشگاه‌ها:

الف) تشکیل ستاد اقامه نماز مرکب از نمایندگان دانشجویان، اولیا، اساتید و مسول فرهنگی دانشگاه تحت نظارت رئیس دانشگاه برای تدوین برنامه‌های مناسب اقامه نماز جماعت و نظارت بر اجرای آن.

ب) فراهم ساختن فضای فیزیکی مناسب برای اقامه نماز جماعت و پیش بینی این گونه فضاها در طراحی ساختمان‌های جدید و در حال احداث، که وجود مسجدی مناسب و زیبا از الزامات است.

ج) افزایش امکانات مسجد دانشگاه و نمازخانه‌های موجود شامل فرش و موکت، مهر و جانماز، وسایل سرمازا و گرمازا و وضوخانه کافی و بهداشتی.

د) ارائه پیام‌های تربیتی مرتبط با نماز در کتاب‌های درسی، به ویژه کتاب‌های مربوط به گروه معارف اسلامی.

ه) مشارکت بیشتر دانشجویان در برپایی نماز جماعت از طریق تشکیل گروه‌های فعال دانشجویی و پذیرش و تکریم آن‌ها از سوی مسئولان دانشگاه.

و) تهیه بروشورها و تراکت‌های جذاب و مناسب تبلیغاتی در زمینه نماز و نماز جماعت برای بهره‌گیری دانشجویان و اساتید از آن‌ها.

ز) تأکید بر افزایش میزان حضور اساتید و مدیران گروه و مسئولان دانشگاه در نماز جماعت.

ح) انتخاب امام جماعتی که علاوه بر حفظ شان و جایگاه روحانیت به سهولت بتواند با دانشجویان ارتباط برقرار نماید.

ط) توجه کردن مراکز فرهنگی و رسانه‌های گروهی، به ویژه صدا و سیما به اهمیت نماز و نماز جماعت از طریق انجام تبلیغات مستقیم و غیرمستقیم و الگوسازی جذاب و مناسب در این زمینه.

ی) تهیه و ارائه احکام و مسائل مربوط به نماز با کمک نرم افزارهای چند رسانه‌ای و ابزار کمک آموزشی در محیط‌های آموزشی و به خصوص در دانشگاه‌ها.

منابع:

- ۱- قرآن کریم.
- ۲- بنائیان سفید، محمد. (۱۳۷۲). نگرش دانش آموزان نسبت به اقامه نماز در مدارس استان سمنان. شورای تحقیقات آموزش و پرورش استان سمنان.
- ۳- دکتر نصر، احمد رضا و همکاران. (۱۳۸۷). بررسی فرا تحلیلی عوامل مؤثر بر جذب و شرکت دانش آموزان در نماز جماعت مدارس. فصل نامه نوآوری‌های آموزشی، شماره ۲۶، چاپ هفتم.
- ۴- زنگی آبادی، مهدی. (۱۳۷۲). بررسی شیوه و روش‌های جذب دانش آموزان کلاس‌های دوم و سوم متوسطه به نماز و نماز جماعت در دبستان‌های کرمان. شورای تحقیقات آموزش و پرورش استان کرمان.

- ۵- دلاور، علی. (۱۳۷۴). *مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و علوم اجتماعی*. تهران: انتشارات رشد.
- ۶- سادئی، علی. (۱۳۷۴). *بررسی عوامل مؤثر در ترغیب دانش آموزان به نماز با تأکید بر عوامل درون مدرسه‌ای*. شورای تحقیقات آموزش و پرورش استان مرکزی.
- ۷- سیلان اردستانی، شمسی. (۱۳۷۹). *راه‌های گسترش فرهنگ نماز در بین دانش آموزان مقطع متوسطه شهرستان اردستان*. دانشگاه آزاد اسلامی خوراسگان (پایان نامه).
- ۸- شعبانی، زهرا (۱۳۷۲). *عوامل مؤثر در جذب بیشتر دانش آموزان دبیرستان به نماز جماعت مدارس اصفهان*. شورای تحقیقات آموزش و پرورش استان اصفهان.
- ۹- طالبان، محمدرضا. (۱۳۷۷). *میزان همبستگی عوامل مدرسه‌ای با گرایش نسبت به نماز در دانش آموزان دوره متوسطه*. پایان نامه کارشناسی ارشد.
- ۱۰- گال و همکاران (۱۹۹۶). *روش‌های تحقیق کمی و کیفی در علوم تربیتی و روان‌شناسی*، ج ۱. ترجمه نصر و همکاران، (۱۳۸۲). تهران: انتشارات سمت و دانشگاه شهید بهشتی.
- ۱۱- مسعودی فر، احمدرضا. (۱۳۷۵). *بررسی عوامل مؤثر در گرایش نوجوانان دبیرستان‌های شهر مشهد به نماز جماعت*. شورای تحقیقات آموزش و پرورش استان خراسان.
- ۱۲- فرشی، نادر (۱۳۷۵). *عوامل درون مدرسه‌ای مؤثر در ترغیب نوجوانان و جوانان به اقامه نماز در استان آذربایجان شرقی*. شورای تحقیقات آموزش و پرورش استان آذربایجان شرقی.
- ۱۳- دیلمی، شیخ حسن. (۱۴۱۲ ق). *إرشاد القلوب إلى الصواب*.
- ۱۴- طباطبایی، محمد حسین. (۱۴۱۷ ق). *المیزان*.
- ۱۵- مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۷۴). *تفسیر نمونه*.
- ۱۶- شیخ کلینی. (۱۳۶۲). *الکافی*.

17- Bauer, N. J. (1995). *Likely Implications of the Thought of Dewey and James Regarding a School Prayer Amendment*. Cortland, N.Y.

18- Cohen, J. (1977). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. New York: Academic Press.

19- Hayes, R. (1996). Forecasting the future of research. *Moral Education*. Vol. 20, No. 4, P. 16-25.

20- Lee, J. W. (2002). *When Sport and Religion Combin*. DAL – A 63/02.

21- Partige, S. (1995) *Character Education? Moral Education? Standards? A Discussion*, USA., North Carolina.

22- Romanowski, M. H. (2002). Is School Prayer the Answer? *Educational Forum*, Vol66, No.2, P. 154-161.

23- Streiner, D.L. (2003). Meta analysis: A 12 steps program. Retrived From: [www. Eamh.net](http://www.Eamh.net).